

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการรับการส่งเสริมการเกษตรจากหน่วยส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวความคิด และทฤษฎี ตลอดจนผลงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการในการรับการส่งเสริมการเกษตรเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา โดยแบ่งเป็นประเด็นดังนี้

2.1 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ

2.2 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการยอมรับ

2.3 แนวความคิดและทฤษฎีการส่งเสริมการเกษตร

2.4 การดำเนินงานของโครงการส่งเสริมการเกษตรและโครงการต่าง ๆ ของ นกส.สนภ.3.นทพ.

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ

เมอร์ซี่ (อ้างโดย ฉวีวรรณ : 63-67) ได้กล่าวว่า ความต้องการคือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและใช้แทนแรงผลักดัน ก่อให้เกิดการรับรู้ปัญหาและความซาบซึ้ง พฤติกรรมที่ตอบสนองความต้องการนี้บางครั้งถูกกระตุ้นโดยขบวนการภายใน แต่ก็บ่อยครั้งที่เกิดจากแรงกดดันของสภาพแวดล้อม ความต้องการนี้บางครั้งก็มีพลังมากบางครั้งก็อ่อนแรงลงความต้องการอาจจะแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ความต้องการทางร่างกาย (physiological need) ได้แก่ ความต้องการที่เป็นสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิต ความต้องการนี้มีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสภาพของร่างกาย เช่น ความต้องการดำรงชีวิตรอดซึ่งสิ่งที่สัมพันธ์กับความต้องการชนิดนี้ คือ อาหาร อากาศ น้ำ การมีร่างกายที่แข็งแรง

2. ความต้องการทางสังคม (social need) ความต้องการทางสังคมเป็นลักษณะเด่นของมนุษย์เพราะมนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่ยากและซับซ้อนในการดำรงชีวิตมากที่สุด โดยเฉพาะปัจจุบัน มนุษย์ต้องอาศัยการติดต่อเกี่ยวข้องกับบุคคลอย่างมากมาย และรวมไปถึงลักษณะโครงสร้างของสังคม ที่มีอิทธิพลต่อความต้องการของบุคคลที่อยู่ในสังคมด้วย

ยุทธธรรม (2533) สนับสนุนว่า ธรรมชาติของความจำเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดกิจกรรมเพื่อให้บริการนั้น โดยทั่วไปควรมีการสำรวจความต้องการของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย เพื่อให้เกิดต่อการวางแผนงาน และจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ได้รับ

A.H. Maslow (1943) อ้างโดยพจน์ (2550 : 22-23) ได้แบ่งระดับความต้องการของมนุษย์ตามลำดับความเป็นจริงพื้นฐานของชีวิตไว้ดังนี้

1. ความต้องการทางกายภาพ (physiological need) คือ ความต้องการสิ่งจำเป็นพื้นฐานของชีวิต นับตั้งแต่ต้องการ อากาศ น้ำ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน หลับนอน และ ต้องการสืบพันธุ์ให้ชีวิตคงอยู่นานเป็นสิ่งสำคัญ ก้าวอดตาย

2. ความต้องการความปลอดภัย (safety needs) คือ ความต้องการปกป้องคุ้มครองชีวิตให้มีความมั่นคงปลอดภัย ต้องการหลบหลีกภัยอันตราย ความสับสนวุ่นวาย ความล้มเหลว ความไม่แน่นอนต้องการพ้นจากโรคร้ายไข้เจ็บทั้งปวง ไม่อยากเจ็บป่วย ไม่อยากตาย อยากให้ชีวิตอยู่ในสภาพมั่นคงปลอดภัย ก้าวความไม่ปลอดภัย

3. ความต้องการทางสังคม (social needs) คือ ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้องการความรักความเห็นใจ ต้องการเป็นที่รักเป็นที่นิยมชมชอบของคนอื่น ต้องการเท่าเทียมกับคนอื่น ต้องการทันสมัย อยากมีรสนิยมสูงแต่มีรายได้ต่ำ อยากเป็นหมู่เหล่า เป็นสังคมไม่แยกโดดเดี่ยว ก้าวถูกทอดทิ้ง

4. ความต้องการความภูมิใจ (esteem needs) คือ ความต้องการเป็นตัวของตัวเองต้องการพึ่งพาตนเอง ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ ต้องการได้รับการยกย่อง ต้องการได้รับเกียรติยศต้องการให้คนอื่นทำตามอยากได้ความภาคภูมิใจให้ตนเอง ไม่อยากได้รับการดูถูกเหยียดหยามกลัวคนอื่นไม่ยอมรับตน

5. ความต้องการสมปรารถนาในชีวิต (self actualization) คือ ความต้องการในทุกสิ่งที่คนปรารถนาที่คนพึงมี พึงได้ เป็นความต้องการทางปรัชญาและจิตวิทยา เช่น ความต้องการความสำเร็จความก้าวหน้า ต้องการพัฒนาชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ให้คนมีพลัง มีอำนาจ มีความสมบูรณ์ แข็งแรง เฉลียวฉลาด ต้องการมีความรู้ความเข้าใจในชีวิตและโลก อยากสมปรารถนาทางความนึกคิด จิตใจ ร่างกายเกิดความสมบูรณ์และสมดุล ในชีวิตของตนแล้ว ความไม่สมปรารถนาและกลัวความเสื่อม

นอกจากนี้แล้ว Sander (1966:99) ได้แบ่งความต้องการของเกษตรกรออกเป็น 3 ประการ คือ

1. ความต้องการทางสังคม ซึ่งให้เห็นลักษณะค่านิยม ทักษะคติ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม การเข้าร่วมอยู่ในสังคม ประเพณี และความเชื่อ
2. ความต้องการทางเศรษฐกิจ ซึ่งให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นโดยตรงในท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์ปัญหาของเกษตรกรทั้งหมดในการเข้าถึงเกษตรกร นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น ประเทศและทั่วโลก ข้อมูลทางเศรษฐกิจสามารถนำมาพิจารณาแหล่งที่มาของรายได้ ที่ดิน การใช้ที่ดิน และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ
3. ความต้องการด้านเทคโนโลยี สามารถชี้แจงวัตถุประสงค์ปัญหาของเกษตรกรได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในเรื่องประกอบอาชีพเกษตรกรรม

มนัสสินิตย์ (2536 : 14) กล่าวว่า ความต้องการเป็นความประสงค์ ความอยากได้ ความต้องการความปรารถนา หรือ ขาดสมคุณที่จะกระตุ้นให้แต่ละบุคคล แสวงหา และดำเนินวิธีการให้ได้มาถ้าหากไม่ได้รับการตอบสนองที่เหมาะสมก็จะเกิดความขัดข้องใจ ไม่สามารถปรับตัวได้ หรืออาจไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ดังนั้นความต้องการจึงเป็นสิ่งที่บุคคลต้องการเพื่อการดำรงชีวิตอยู่

2.2 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการยอมรับ

การเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรหรือการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในการแก้ปัญหา เกษตร หรือการส่งเสริมการเกษตรนั้น มักมีแนวคิดใหม่หรือสิ่งใหม่ไปสู่ท้องถิ่นเสมอ ซึ่งเรียกอีกนัยหนึ่งว่า “นวัตกรรม” (innovation) และการที่จะทำให้เกษตรกรมีการยอมรับนวัตกรรมหรือแนวคิดใหม่ได้ดีและยืนยวนั้น นอกจากแนวคิดใหม่จะต้องมีศักยภาพเหมาะสมกับท้องถิ่นแล้ว เกษตรกรก็ต้องผ่านขั้นตอนของกระบวนการยอมรับด้วย โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ (จรัล, 2539)

1. ขั้นรับทราบ (awareness stage) เป็นการเริ่มต้นที่บุคคลได้รับทราบถึงแนวคิดใหม่ ๆ หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ในสิ่งนั้น แต่ยังไม่ได้รับรายละเอียดเกี่ยวกับนวัตกรรมนั้นเท่าไรนัก
2. ขั้นสนใจ (interest stage) เป็นขั้นที่บุคคลเกิดความสนใจนวัตกรรมนั้น จึงมีการแสวงหาข่าวสารรายละเอียดเพิ่มเติม
3. ขั้นไตร่ตรองหรือขั้นประเมิน (evaluation stage) เมื่อบุคคลนั้นได้รับข้อมูลรายละเอียด ในนวัตกรรมนั้น ๆ จนถึงระดับหนึ่ง ก็มักจะไตร่ตรองหรือประเมิน โดยการเทียบกับประสบการณ์

หรือความรู้ก่อนของตนว่า นวัตกรรมนี้เมื่อนำไปปฏิบัติจะให้ประโยชน์สักเพียงใด ทำให้เขาได้สิ่งที่ต้องการชิ้นบ้างใหม่

4. ขั้นลองทำ (trial stage) โดยลองกระทำตามนวัตกรรมนั้นว่าเกิดผลอย่างไร แต่มักจะกระทำในปริมาณน้อยก่อน

5. ขั้นยอมรับหรือนำไปใช้ (adoption stage) ขั้นนี้มักเกิดขึ้นหลังจากได้มีการลองทำและประสบผลดี เป็นที่ประจักษ์แล้ว จึงนำนวัตกรรมนั้นไปใช้

2.3 แนวความคิดและทฤษฎีการส่งเสริมการเกษตร

ความหมายของการส่งเสริมการเกษตร

Mosher (1978) อ้างโดย วรทัศน์, ม.ป.ป. กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตรเป็นการทำงานกับชาวชนบท โดยผ่านวิธีการศึกษานอกโรงเรียน อย่างใกล้ชิดและเป็นกันเอง เพื่อปรับปรุงระดับความเป็นอยู่ของชาวชนบท และสวัสดิภาพของครอบครัวชาวชนบท

ชัยชาญ (2538) กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตร คือ กระบวนการทางการศึกษา ที่มุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะ และทักษะเกี่ยวกับการเกษตร และเคหกิจของเกษตรกร แม่บ้านเกษตรกรและเยาวชนเกษตรกร เพื่อให้สามารถเพิ่มผลผลิต อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และยกระดับความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้น

ความสำคัญของการส่งเสริมการเกษตร

ชัยชาญ (2548) ได้ให้ความสำคัญของการส่งเสริมการเกษตรว่า

1. การส่งเสริมการเกษตร เป็นการให้การศึกษาที่มุ่งเน้นในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การเกษตร พร้อมทั้งมีการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยการผลิตอย่างฉลาด ที่สอดคล้องกับสถานะและความต้องการของตลาด การอุตสาหกรรม อันจะเป็นการสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคงประเทศ

2. การส่งเสริมการเกษตร เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือผู้ประกอบการเกษตรกรที่เป็น ชาวไร่ ชาวนาผู้เลี้ยงปศุสัตว์และประมง ยุวเกษตรกร และแม่บ้านเกษตรกร ที่ทำการผลิตโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ทั้งในชุมชน ท้องถิ่นชนบท ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืนในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และ เป็นการปรับปรุงของสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนและของประเทศให้ดีขึ้น

3. การส่งเสริมการเกษตรที่มีคุณภาพ จะช่วยปรับปรุงและเสริมสร้างประสิทธิภาพ และสมรรถภาพของเกษตรกรในการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ การส่งเสริมที่ดีสามารถช่วยให้เกษตรกรเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ เพิ่มทักษะสมรรถภาพ และความสามารถ และประสิทธิภาพในการผลิตของเกษตรกร เป็นการสร้างแรงเสริม กระตุ้นเตือนให้เกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวตลอดไป

หลักการส่งเสริมการเกษตร

เจริญ (2534) ได้กล่าวถึงหลักการของงานส่งเสริมการเกษตร ว่า

1. ควรชี้แนะให้บุคคลเป้าหมายช่วยตัวเองในการสอน อย่ารอให้คนอื่นมาช่วย ให้มีอิสระในการตัดสินใจ และภูมิใจในผลงานของตนเอง
2. เกษตรกรต้องมารับการถ่ายทอดความรู้ด้วยความสมัครใจ เพื่อที่กลุ่มเกษตรกรจะได้ช่วยเหลือกันด้วยความเต็มใจ
3. ให้เกษตรกรผู้ที่เราส่งเสริม ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อความมั่นใจในวิธีการส่งเสริมและนำไปปฏิบัติด้วยตนเองอย่างถูกต้อง
4. ความรู้ที่นำมาสอนจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
5. ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่หาได้ง่าย มาใช้เป็นตัวช่วยในการสาธิต
6. มีการติดตามผลการถ่ายทอดความรู้ เพื่อกระตุ้นให้พฤติกรรมยังคงอยู่ ให้เกษตรกรยังคงปฏิบัติสืบต่อไปให้นานที่สุด จนกลายเป็นความเคยชิน
7. ให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อความเข้มแข็ง
8. กิจกรรมที่นำมาถ่ายทอดนั้น จะต้องมีความผสมผสาน
9. คำนี้ถึงศรัทธา ความเชื่อ ประเพณี ของชาวบ้าน เนื่องจากเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก ถ้าความรู้นั้นขัดกับหลักประเพณีดั้งเดิมของชุมชน เกษตรกรจะไม่ยอมรับ

องค์ประกอบของกระบวนการส่งเสริมการเกษตร

คุษฎี (2543) ระบุว่ากระบวนการของการส่งเสริมการเกษตร มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) ความรู้และทักษะ ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบการทำฟาร์มของเกษตรกรเองแล้วก็ตาม การส่งเสริมการเกษตรยังสามารถนำความรู้และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกษตรกรยังขาดไปเพิ่มเติมให้ได้ การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการสร้างความชำนาญให้เกษตรกร

เป็นกิจกรรมที่สำคัญ เพราะฉะนั้นนักส่งเสริมจะต้องศึกษาว่าความรู้และทักษะใดที่เกษตรกรยังขาด และจะต้องศึกษาถึงรูปแบบวิธีการถ่ายทอดที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถรับเอาความรู้และทักษะนั้น ๆ ไปปฏิบัติได้

2) คำแนะนำและข้อมูลข่าวสาร การส่งเสริมการเกษตรเป็นการให้คำแนะนำด้านเทคนิค และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรใช้ในการตัดสินใจและนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งคำแนะนำทางด้านเทคนิคการผลิตนั้นได้มาจากการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์เกษตร และนอกจากนั้นแล้วตัวเกษตรกรก็อาจเป็นแหล่งที่จะให้คำแนะนำและข้อมูลข่าวสารแก่เกษตรกรรายอื่น ๆ ด้วย

3) องค์กรเกษตรกร นักส่งเสริมควรให้ความช่วยเหลือแนะนำเกษตรกรในการจัดตั้งองค์กรที่จะสามารถเป็นศูนย์กลางในการติดต่อเชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรกับเกษตรกรด้วยกัน ในอนาคตองค์กรเกษตรกรในท้องถิ่นจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสารได้

4) การกระตุ้นและสร้างความเชื่อมั่น ข้อจำกัดในการพัฒนาการเกษตรก็คือ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้รับความสนใจจากรัฐเท่าที่ควร ทำให้เขามีความรู้สึกว่าการที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้นมีความเป็นไปได้น้อยมาก

รูปแบบของวิธีการส่งเสริมการเกษตร

การส่งเสริมการเกษตรแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ ๆ ได้แก่ แบบรายบุคคล (individual method) แบบกลุ่ม (group method) และแบบมวลชน (mass method) ซึ่งรายละเอียดของแต่ละรูปแบบ มีดังนี้ (ชัยชาญ, 2538)

1. วิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคล (individual method) เป็นการส่งเสริมแบบตัวต่อตัว (face-to-face) ระหว่างนักส่งเสริมกับเกษตรกร เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ เพราะเกษตรกรและนักส่งเสริมปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างเต็มที่ ตัวอย่างของวิธีการส่งเสริมแบบนี้ ได้แก่ การเยี่ยมชมไร่นา (farm visit) การมาเยี่ยมสำนักงานของเกษตรกร การติดต่อจดหมายและการติดต่อทางโทรศัพท์ แต่วิธีการที่เป็นที่นิยมมากที่สุด ได้แก่ การเยี่ยมชมไร่นา อย่างไรก็ตาม วิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคลมีข้อเสียอยู่บางประการ ได้แก่ ผู้ได้รับประโยชน์มีจำนวนน้อยราย เสียเวลาและงบประมาณมาก นักส่งเสริมอาจจะให้คำแนะนำที่ผิดพลาดโดยไม่มี การตรวจสอบจากบุคคลภายนอก และการถ่ายทอดความรู้จะได้ผลก็ต่อเมื่อเกษตรกร มีความเชื่อถือในตัวนักส่งเสริม

2. วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม (group method) เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพและใช้กันอย่างแพร่หลาย ในการถ่ายทอดเทคโนโลยี เพราะเป็นวิธีการ ที่มีผู้ได้รับประโยชน์จำนวนมากพอสมควร เกษตรกรผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสพบปะและแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

นักส่งเสริมผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความต้องการของกลุ่ม ลักษณะของความรู้และ เทคโนโลยีที่ต้องการถ่ายทอด และสภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้นอกจากนั้น วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม ยังเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและความเหมาะสมของเทคโนโลยีระหว่าง ผู้ถ่ายทอดและผู้รับได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญ คือ เป็น วิธีการที่สามารถส่งเสริมให้เกษตรกร นำความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ไปทดลองปฏิบัติได้ดีกว่าการส่งเสริมแบบรายบุคคล โดยวิธีนี้สามารถกระทำได้หลายรูปแบบ คือ

2.1 การฝึกอบรม (training) เป็นวิธีการส่งเสริมที่มีการใช้กันมากที่สุดวิธีการหนึ่งในแต่ละปี หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตร ได้ใช้งบประมาณ บุคลากร และเวลา เป็นจำนวนมากไปกับการจัดฝึกอบรม การฝึกอบรมจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อมีการเตรียมการ ที่ดี มีการดำเนินกิจกรรมการฝึกอบรมที่เหมาะสม ประเมินผลหลังจากการจัดฝึกอบรม

2.2 การบรรยาย (lecture) การบรรยายเป็นวิธีการที่มีการใช้มากในทางส่งเสริมการเกษตร โดยการบรรยายส่วนใหญ่มักจะเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับฟังได้ซักถาม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เห็นด้วย การบรรยายที่ดีควรมีการเตรียมตัว การเตรียมเนื้อหาและการนำเสนอที่เหมาะสม กับกลุ่มผู้ฟังและเวลาที่กำหนด

2.3 การสัมมนา (seminar) การสัมมนาโดยทั่วไป จะเป็นกิจกรรมที่มีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งมารวมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยมีผู้เชี่ยวชาญคอยให้ คำปรึกษา ในตอนแรก ผู้เชี่ยวชาญมักจะบรรยายสั้นๆ เพื่อให้ความรู้พื้นฐานที่มุ่งให้เกิดประเด็น การอภิปรายในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้แนวทางทั่วไปเกี่ยวกับการอภิปราย ปกติการสัมมนามักจะเหมาะสมกับผู้ที่มีประสบการณ์มากพอสมควรในเรื่องที่สัมมนา จึงจะได้ข้อสรุป ที่ลึกซึ้งและเป็นประโยชน์ในเชิงพัฒนา

2.4 การอภิปรายคณะ (panel discussion) เป็นกิจกรรมการอภิปรายที่มีผู้เชี่ยวชาญจำนวนหนึ่ง อาจจะเป็น 3-5 คน โดยให้แต่ละคนมานำเสนอข้อมูลและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน เพื่อให้ได้มุมมองของเรื่องนั้น ๆ แตกต่างกันไป ผู้เชี่ยวชาญที่มาร่วมอภิปรายจึงควรมาจาก หลายวิชาชีพ ผู้ร่วมรับฟังก็จะได้ทราบทรรศนะที่ค่อนข้างลึก ซึ่งต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่ง จากผู้ร่วมอภิปราย นอกจากนั้น ผู้ร่วมฟังยังมีโอกาสซักถามปัญหาเพื่อให้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมการอภิปรายจะดำเนินไปด้วยความราบรื่นก็ต่อเมื่อมีผู้นำการอภิปราย (moderator) ที่ดี ซึ่งผู้นำการอภิปรายนี้จะทำหน้าที่แนะนำผู้ร่วมอภิปราย สรุปการอภิปราย ควบคุมการอภิปราย และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมรับฟังได้ซักถาม

2.5 การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบบไม่เป็นทางการ (informal discussion) เป็นวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่มที่มีการใช้กันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างเพื่อนบ้าน ผู้นำกลุ่มและสมาชิก นักส่งเสริมและเกษตรกรกลุ่ม เป้าหมายสามารถนัดหมายและดำเนินการได้ง่าย อย่างไรก็ตามควรมีประเด็นสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ชัดเจน และเป็นปัญหาร่วมกันของคนเข้าร่วมประชุม มีการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นและที่ประชุมควรหาข้อสรุปร่วมกันจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในแต่ละครั้ง

2.6 การระดมสมอง (brain-storming) การระดมสมอง เป็นวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างบุคคลในกลุ่ม โดยมุ่งที่จะรวบรวมประเด็นความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้มากที่สุด โดยไม่คำนึงว่าความคิดเห็นที่แต่ละคนแสดงออกมาจะมีความเหมาะสมหรือสามารถไปใช้ในทางปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด ความสามารถของสมาชิกกลุ่มในการแสดงความคิดเห็นอย่างรวดเร็วและการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะเป็นส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของวิธีการแบบนี้ การระดมสมอง ควรกระทำในกลุ่มที่มีคนไม่เกิน 20 คน เมื่อมีคนเสนอความคิดเห็นต้องมีการจดบันทึกทันที โดยให้ทุกคนสามารถมองเห็นว่ามีใครเสนอข้อคิดเห็นอะไรไปแล้ว และพยายามรวบรวมข้อคิดเห็น จากแต่ละคนในกลุ่มให้ได้มากที่สุด โดยไม่มีการประเมินหรือแสดงทัศนคติใดๆ ต่อการเสนอ ความคิดเห็นของแต่ละคน การประเมินและสรุปควรทำหลังจากที่มีการระดมสมองเสร็จเรียบร้อยแล้ว

2.7 การสาธิต (demonstration) หมายถึง การบรรยายประกอบการแสดง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวที่นำมาสาธิตอย่างต่อเนื่อง วิธีการนี้อาจจะใช้สอนร่วมกับวิธีอื่น เช่น การจัดการบรรยายนิทรรศการ เป็นต้น (การเยี่ยมชมไร่นาเกษตรกร อาจารย์ดวงกมล สุวรรณฤทธิ ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร)คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นการสาธิตแบ่งออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ การสาธิตวิธี (method demonstration) และการสาธิตผล (result demonstration) ซึ่งในการเตรียมการและ ดำเนินงานของแต่ละแบบ มีดังนี้

(1) การสาธิตวิธี (method demonstration) เป็นการแสดงวิธีการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างเป็นขั้นตอน เช่น การแสดงวิธีการรดนมโค วิธีการฉีดวัคซีนสัตว์ วิธีการปลูกพืช หรือวิธีการใส่ปุ๋ยเคมีแก่แปลงพืช เป็นต้น ซึ่งหากจะให้ได้ดี ยิ่งขึ้น ควรเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทดลองปฏิบัติด้วย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและพัฒนา ทักษะในการปฏิบัติงาน

(2) การสาธิตผล (result demonstration) เป็นวิธีการแสดงความแตกต่างระหว่างสิ่งใหม่ และ สิ่งเก่า เพื่อให้กลุ่มบุคคลเป้าหมายสามารถประเมินข้อดีและข้อเสียของผลที่ได้รับ เช่น การจัดทำ แปลงสาธิตการปลูกข้าวพันธุ์ใหม่และพันธุ์เก่า การแสดงผลการใช้ปุ๋ยพืชสดในแปลงนา และการ เปรียบเทียบการเจริญเติบโตของหญ้าอาหารพันธุ์ต่าง ๆ เป็นต้น

2.8 ทักษะศึกษา (study tour) เป็นการจัดให้กลุ่มคนได้มีโอกาสเดินทางไปดูวิธีการปฏิบัติทางการเกษตร การสาธิต การดำเนินงานของกลุ่มและอื่น ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เดินทางได้ดูของจริงจากผู้ปฏิบัติ ได้มีโอกาสสอบถามและแลกเปลี่ยนกับเจ้าของสถานที่ที่ไปดูงานโดยตรง และเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศในการเรียนรู้ของผู้เดินทาง สถานที่ดูงาน อาจจะเป็นสถานีวิจัย ไร่นาเกษตรกร ครอบครัวยุทธศาสตร์ กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร หรือตลาดทางการเกษตรก็ได้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการทัศนศึกษาแต่ละครั้ง การทัศนศึกษา เป็นวิธีการส่งเสริมที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่ง แต่ต้องมีการ เตรียมการและดำเนินการที่ดี

2.3 วิธีการส่งเสริมแบบมวลชน (mass methods) เป็นวิธีการส่งเสริมที่สามารถส่งข่าวสารข้อมูลถึงบุคคลกลุ่มเป้าหมายได้เป็นจำนวนมาก เช่น การใช้วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ วารสาร การจัดนิทรรศการ และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งวิธีการส่งเสริมแบบนี้เหมาะสำหรับ ทำให้คนที่ได้รับข่าวสารทราบถึงความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อให้ตระหนัก (awareness) และเกิดความสนใจ (interest) ที่จะศึกษาหาความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติม หากข่าวสาร ที่ได้รับมีความสำคัญต่ออาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ตัวอย่างสื่อที่ใช้ในการส่งเสริม แบบมวลชน มีดังนี้

(1) สื่อสิ่งพิมพ์ (printed media) ได้แก่ หนังสือพิมพ์ จดหมายข่าว แผ่นพับ เอกสาร เผยแพร่ และวารสาร เป็นต้นในการจัดเตรียมสื่อสิ่งพิมพ์ ควรคำนึงถึง การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เนื้อหาสั้น และกระชับ มีการใช้ภาษาที่สละสลวย มีสิ่งกระตุ้นความสนใจ มีลำดับการนำเสนอเนื้อหา ที่เหมาะสม มีการวางรูปแบบและภาพประกอบที่ดี และพิมพ์ด้วยกระดาษที่มีคุณภาพ

(2) สื่อโสตทัศน์ (audio-visual media) เป็นสื่อที่ผู้รับสัมผัสได้ด้วยหูและตา ดังนั้นคนที่อ่านหนังสือ ไม่ออกก็สามารถรับข่าวสารข้อมูลได้ สื่อแบบนี้ ได้แก่ วิทยุ เทปเสียง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และชุดสไลด์ประกอบเสียง เป็นต้นในการจัดเตรียมสื่อแบบนี้ ผู้จัดทำต้องมีความชำนาญ เป็นพิเศษจึงจะสามารถผลิตสื่อที่มีคุณภาพ นอกจากนั้น ยังต้องใช้งบประมาณและเวลาในการ จัดทำค่อนข้างมาก

(3) สื่อมวลชนอื่น ๆ ได้แก่ ป้ายประกาศ (poster) นิทรรศการ แผนที่ และแผ่นพลิก (flip chart) เป็นต้นในการวางแผนจัดทำและใช้สื่อแต่ละอย่างข้างต้น มีหลักการและ วิธีการ โดยเฉพาะ ซึ่งนักส่งเสริมที่จำเป็นต้องจัดทำหรือใช้ควรมีการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้สามารถใช้สื่อต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพในปัจจุบันนี้ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารอย่างรวดเร็ว โดยมีคอมพิวเตอร์และดาวเทียมเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูล ดังนั้น นักส่งเสริมการเกษตร จึงควรให้ความสนใจต่อวิวัฒนาการที่เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถนำข่าวสาร

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่าง ๆ มาถ่ายทอดแก่เกษตรกรได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นในประเทศและต่างประเทศ

ระบบปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร

ระบบการส่งเสริมการเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตรที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2537 สรุปได้ดังนี้ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2536)

1. ระบบการทำงานในพื้นที่ โดยมีรายละเอียดคือ

1.1 ปรับปรุงแนวทางการพัฒนาการเกษตร (คปพ.) เพื่อใช้ประโยชน์ในการจัดทำเป้าหมายส่งเสริมการเกษตรระยะยาว 5 ปี และรายปีให้ครบทุกหมู่บ้าน และจัดทำแผนงาน/โครงการ งบประมาณ ตามระบบการพัฒนาชนบทและการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค (กชช.ภ.)

1.2 จัดทำทางเลือกทางการเกษตรเป็นรายหมู่บ้าน โดยอาศัยข้อมูลจากแนวทางพัฒนาการเกษตรของแต่ละหมู่บ้าน และทางเลือกระดับอำเภอ/หมู่บ้าน

1.3 จัดทำทะเบียนครัวเรือนเกษตรกร

1.4 นำเสนอทางเลือกทางการเกษตรให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ทั้งรายบุคคล และรายกลุ่ม

1.5 การช่วยเหลือเกษตรกร

1.6 การสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร

1.7 ยกเลิกการจัดทำแผนเยี่ยมเคม เป็นการจัดทำแผนปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรประจำเดือนตามภารกิจและกิจกรรมตามความเป็นจริง โดยทำแผนร่วมกันในวันประชุมสำนักงานเกษตรประจำเดือน

2. ระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.1 การสนับสนุนการทำแผนการผลิตของเกษตรกร โดย

- การปรับปรุงคุณภาพของแนวทางพัฒนาการเกษตร ระดับอำเภอ ตำบล และเน้นการใช้ประโยชน์ภายใต้การช่วยเหลือจากทีมงานของสำนักงานการเกษตร จังหวัดอำเภอ และคณะกรรมการประสานงานแผนการผลิตของเกษตรกรระดับอำเภอ

- การจัดทำทะเบียนครัวเรือนเกษตรกรให้ครบทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ

- การรวบรวมข้อเสนอตามแผนการผลิตของเกษตรกร รวมทั้งการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ โดยความช่วยเหลือของทีมงานระดับอำเภอและจังหวัด

- การจำแนกเกษตรกร และประเภทความต้องการสนับสนุนด้านความรู้ ปัจจัยการผลิตและสินเชื่อ

2.2 การสนับสนุนการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยระบบงานหลัก 4 ระบบ คือ

- ระบบฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี
- ระบบสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเงินทุน
- ระบบการติดตามและนิเทศงาน
- ระบบสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

ระบบฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี

ได้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง กิจกรรมการฝึกอบรมซึ่งใช้ในระบบฝึกอบรมและเยี่ยมชมเดิม โดยปฏิบัติดังนี้คือ

1. ยกเลิกการสัมมนาเชิงปฏิบัติการทางวิชาการ (training work) การฝึกอบรมประจำเดือน (monthly training) โดยให้มีการฝึกอบรมเฉพาะกิจ (Task – Force, TF) เท่าที่จำเป็น
2. เน้นการฝึกอบรมเกษตรกรตำบลเป็นหลัก โดยจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการทั้งนี้ให้สอดคล้องกับแผนการผลิตของเกษตรกร สำหรับการฝึกอบรมเกษตรกร ต้องวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับแผนการผลิตและระบบโครงสร้างการผลิตที่เหมาะสมกับพื้นที่และเกษตรกร
3. การฝึกอบรมระดับส่วนกลาง/ภาค และจังหวัด เป็นการสร้างวิทยากรการผลิตสื่อที่ช่วยในการฝึกอบรม

ระบบสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเงินทุน

1. ปรับแผนงาน/โครงการให้มีเงื่อนไขน้อยลง ให้สอดคล้องกับแผนการผลิตของเกษตรกร
2. นำความต้องการของเกษตรกรเสนอการสนับสนุนงบประมาณจากส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น งบประมาณจังหวัด และงบจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
3. ประสานงานกับเอกชนเพื่อรับการสนับสนุน
4. สนับสนุนสถาบันเกษตรกร
5. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร
6. ประสานงานกับสถาบันการเงินเพื่อสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร

ระบบติดตามและนิเทศงาน

การติดตามและนิเทศงานตามระบบส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่ จะเน้นการนิเทศงานลงระดับพื้นที่เพื่อให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายของระบบที่วางไว้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยส่วนกลางจะมีการแบ่งเขตรับผิดชอบที่ชัดเจน และจัดทีมติดตามนิเทศงานร่วมกับทีมของภาคในระดับภาคได้จัดทีมนิเทศการปฏิบัติงานในระดับจังหวัดมีการแบ่งพื้นที่รับผิดชอบชัดเจน การปฏิบัติงานอย่างน้อย 2 เดือน/ครั้ง และมีนักวิชาการของภาคร่วมประชุมเกษตรอำเภอ ประจำเดือนทุกครั้ง ในระดับจังหวัดมีหน้าที่ติดตามนิเทศงานในระดับอำเภอ โดยกำหนดอำเภอ รับผิดชอบชัดเจนเช่นเดียวกัน ทีมนิเทศจะต้องเข้าถึงพื้นที่หรือตัวเกษตรกรอย่างน้อย 1 ครั้ง/เดือน มีนักวิชาการประสานงานกับอำเภอโดยร่วมประชุมทุกครั้ง สำหรับระดับอำเภอ เกษตรอำเภอจะติดตามนิเทศงานเกษตรตำบลในพื้นที่และนำปัญหามาร่วมแก้ไขในที่ประชุมสำนักงานเกษตรอำเภอประจำเดือน

ระบบสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

1. การพัฒนาความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ ในการทำงานร่วมกับเกษตรกรทุกระดับ
2. สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ
3. การเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นพิจารณาจากผลงาน
4. สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน เช่น เครื่องมือ โสตทัศนอุปกรณ์ เครื่องมือสื่อสาร เป็นต้น

ข้อปรับปรุงเพื่อการพัฒนาและสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่

1. ปรับปรุงแผนงาน/โครงการให้มีเงื่อนไขน้อยลง และสอดคล้องกับการปฏิบัติงาน สนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร
2. ปรับปรุงระบบการติดตามนิเทศและวัดผล โดยเน้นการนิเทศให้มีการปฏิบัติงานได้ บรรลุเป้าหมายการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่
3. ยกเลิกระบบติดตามประเมินผลและรายงาน โดยให้มีระบบประเมินผลความสำเร็จของเกษตรกรแทน
4. ปรับปรุงระบบรายงานและงานเอกสารในสำนักงานให้น้อยลง
5. เพิ่มบทบาทของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค ในการสนับสนุนการปฏิบัติงานของจังหวัด อำเภอให้มากขึ้น

6. เพิ่มทักษะ ความรู้ และจัดทำคู่มือการพัฒนาของกลุ่มเกษตรกรให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน

7. เพิ่มทักษะ ความรู้ และจัดทำคู่มือวิธีการนิเทศงานทุกระดับ

8. สนับสนุนยานพาหนะในระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอเพิ่มเติมงบประมาณค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าซ่อมแซมหรืองบประมาณเพื่อทดแทนยานพาหนะที่เสื่อมสภาพ

9. ปรับปรุงกิจกรรมการประกวดต่าง ๆ โดยให้ความสำคัญแก่การวัดผลงานในระดับพื้นที่เป้าหมายอย่างจริงจัง

10. ปรับปรุงระบบหมุนเวียนและโยกย้ายข้าราชการในระดับต่าง ๆ เพื่อเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย

2.4 การดำเนินงานโครงการส่งเสริมการเกษตรและโครงการต่าง ๆ ของ นกส.สนภ.3.นทพ.

2.4.1 โครงการการจัดตั้งสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคขุน

จุดประสงค์

1) เพื่อให้เกษตรกรมีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มเพื่อพัฒนาการเลี้ยงโคเนื้อลูกผสมไปสู่การผลิตโคขุนคุณภาพ ขยายผลไปสู่การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนหรือจดทะเบียนเป็นสหกรณ์การเลี้ยงโคขุนต่อไป

2) เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตไปสู่การผลิตโคขุนคุณภาพ

3) เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ที่มั่นคง มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ลักษณะงานและวิธีการดำเนินงาน

1) จัดเจ้าหน้าที่หน่วยฯ ร่วมประชุมและให้ความรู้แก่สมาชิกเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าผลผลิตโคขุน การเลี้ยงโคขุน การพัฒนาโคขุน และความรู้เรื่องการบริหารจัดการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน และความรู้เรื่องการสหกรณ์ให้แก่กลุ่มสมาชิก

2) จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคขุน พร้อมทั้งมอบแม่พันธุ์โคขุนแก่สมาชิก

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1) เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงโคขุน

2) มีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มเพื่อพัฒนาไปสู่การจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน

2.4.2 โครงการโคสู่เกษตรกร

จุดประสงค์

- 1) ส่งเสริมแม่โคเนื้อสายพันธุ์ดีให้แก่เกษตรกรในพื้นที่
- 2) สนับสนุนให้สมาชิกผสมเทียม พัฒนาการเลี้ยงโคเนื้อลูกผสมที่เกิดจากการผสมเทียมไปสู่การผลิตโคขุนที่มีคุณภาพ
- 3) เกษตรกรที่ยากจนสามารถมีโคเนื้อคุณภาพเป็นของตนเองและสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว

ลักษณะงานและวิธีการดำเนินงาน

1. คัดเลือกเกษตรกรที่มีความยากจนตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการ
2. จัดฝึกอบรมการเลี้ยงโคเนื้อให้แก่เกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเป็นระยะเวลา 5 วัน จำนวน 40 คน
3. ส่งมอบแม่โคให้แก่เกษตรกรโดยทำสัญญาขี้มไปเลี้ยงเป็นเวลา 3 ปี โดยลูกโคที่เกิดในระยะเวลาให้มอบให้แก่เกษตรกร

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงโคขุน
- 2) เกษตรกรสามารถพัฒนาการเลี้ยงโคเนื้อลูกผสมให้มีคุณภาพมากขึ้น
- 3) เจ้าหน้าที่ผสมเทียมของหน่วยฯ สามารถติดตามประเมินผลงานในการส่งเสริมการเลี้ยงโคให้แก่เกษตรกรได้อย่างใกล้ชิด

2.4.3 โครงการหน่วยบริการผสมเทียมโคเคลื่อนที่ (โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย)

จุดประสงค์

- 1) เพื่อปรับปรุงสายพันธุ์โคพื้นเมืองให้มีคุณภาพดีขึ้น และเพิ่มปริมาณโคให้แก่เกษตรกร
- 2) เพื่อพัฒนาสายพันธุ์โคภายในประเทศ
- 3) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีขึ้น

ลักษณะงานและวิธีการดำเนินงาน

จัดเจ้าหน้าที่ผสมเทียมพร้อมอุปกรณ์ ให้บริการผสมเทียมโคแก่เกษตรกรโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย โดยได้รับการสนับสนุนน้ำเชื้อโคพ่อพันธุ์และอุปกรณ์ในการดำเนินงานจากสำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- 2) หน่วยฯ ดำเนินการผสมเทียม 900 ครั้ง/ปี มีลูกโคเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 450 ตัว/ปี

2.4.4 โครงการจัดทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

จุดประสงค์

- 1) เพื่อผลิตและสนับสนุนเมล็ดพันธุ์หญ้าให้แก่เกษตรกร และสมาชิกสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคขุน
- 2) เพื่อขยายพื้นที่แปลงพืชอาหารสัตว์ให้เพียงพอต่อการเลี้ยงปศุสัตว์ภายในหน่วย นกส.สนภ.3.นทพ.

- 3) เพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานของ นกส.สนภ.3.นทพ.

ลักษณะงานและวิธีการดำเนินงาน

- 1) เตรียมพื้นที่จำนวน 200 ไร่ (ไถบุกเบิก ไถพรวน คราดเกลี่ย
- 2) หว่านเมล็ดพันธุ์ 2-3 กก./ไร่ ทำการควดกลบ
- 3) ดูแลตัดวัชพืชและใส่ปุ๋ย
- 4) เก็บเกี่ยว ตากเมล็ด คัดเมล็ด และบรรจุถุงเพื่อรอการแจกจ่าย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการเลี้ยงปศุสัตว์ เนื่องจากปศุสัตว์มีอาหารที่มีคุณภาพดี และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการผลิตเมล็ดพันธุ์หญ้า

2.4.5 โครงการการขอรับการสนับสนุนพืชอาหารสัตว์ (ฟ่อนหญ้าอัดก้อน)

จุดประสงค์

- 1) เพื่อผลิตหญ้าแห้งใช้เลี้ยงปศุสัตว์ของกลุ่มสมาชิก
- 2) เพื่อให้เกษตรกรมีพืชอาหารสัตว์หรือหญ้าแห้งสำรองเพียงพอสำหรับปศุสัตว์ในช่วงฤดูแล้งหรือภาวะขาดแคลนอาหารสัตว์

ลักษณะงานและวิธีการดำเนินงาน

นกส.สนภ.3.นทพ. ดำเนินการผลิตหญ้าแห้งอัดฟ่อน จำนวน 133,333 กิโลกรัม โดยใช้เครื่องจักรกล ดำเนินการในการผลิต

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) นกส.สนภ.3.นทพ. มีอาหารสัตว์ (ฟ่อนหญ้าอัดก้อน) เพียงพอสำหรับเลี้ยงปลุสัตว์ในหน่วยฯ
- 2) นกส.สนภ.3.นทพ. สามารถสนับสนุนอาหารสัตว์ (ฟ่อนหญ้าอัดก้อน) แก่เกษตรกรในช่วงฤดูเลี้ยงและช่วงภาวะขาดแคลนอาหารสัตว์

2.4.6 โครงการส่งเสริมการเลี้ยงสุกรแม่พันธุ์และสนับสนุนลูกสุกร

จุดประสงค์

- 1) เพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียนที่ยากจนตามโรงเรียนต่าง ๆ
- 2) เพื่อเป็นแหล่งสาธิตและข้อมูลการเลี้ยงสุกรให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนเกษตรกรทั่วไป
- 3) เพื่อนำลูกสุกรไปส่งเสริมตามภารกิจและแจกจ่ายให้เกษตรกรในด้านการส่งเสริมอาชีพ

ลักษณะงานและวิธีการดำเนินงาน

- 1) นกส.สนภ.3.นทพ. จัดหาอาหารเพื่อใช้เลี้ยงสุกรแม่พันธุ์ จำนวน 300 ตัว
- 2) ทำการผสมพันธุ์ตามธรรมชาติแก่แม่สุกรเพื่อผลิตลูกสุกร
- 3) เลี้ยงลูกสุกรตั้งแต่แรกคลอดจนกระทั่งมีอายุ 2 เดือน
- 4) ส่งมอบลูกสุกรให้แก่เกษตรกรเพื่อประกอบอาชีพต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) นกส.สนภ.3.นทพ. มีลูกสุกรเพียงพอต่อการนำไปส่งเสริมอาชีพให้แก่เกษตรกร
- 2) เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพเพิ่ม เป็นการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีพ

2.4.7 โครงการการขอรับการสนับสนุนพันธุ์ปลา

จุดประสงค์

- 1) เพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียนที่ยากจนตามโรงเรียนต่าง ๆ ร้องขอ

2) เพื่อเป็นแหล่งสาธิตศึกษาข้อมูลการเลี้ยงปลาน้ำจืดให้แก่ส่วนราชการและเกษตรกรทั่วไป ตลอดจนฝึกงานให้แก่เจ้าหน้าที่ นกส.สนภ.3.นทพ. นักศึกษาสถาบันต่าง ๆ

3) เพื่อมีลูกพันธุ์ปลาไปปล่อยตามแหล่งน้ำสาธารณะสำหรับเป็นแหล่งอาหารและรักษาสมดุลของระบบนิเวศน์ภายในชุมชน

ลักษณะงานและวิธีการดำเนินงาน

1) จัดหาอาหารตามที่เหมาะสม เพื่อใช้เลี้ยงพ่อแม่พันธุ์ – แม่พันธุ์ปลา รวมถึงลูกพันธุ์ปลาน้ำจืด

2) การผสมพันธุ์ ใช้การผสมพันธุ์เลียนแบบธรรมชาติและการผสมเทียมโดยใช้ฮอร์โมน

3) ทำการส่งมอบลูกพันธุ์ปลาน้ำจืด ให้แก่ หน่วยขึ้นตรง สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหาร เกษตรกร และราษฎรในพื้นที่เพื่อนำไปใช้ในการกิจต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1) เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ เป็นการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีพ

2) เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวสูงขึ้น ส่งผลให้การอพยพหางานทำต่างถิ่นลดน้อยลง

2.4.8 โครงการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาภัยแล้ง และการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาท่วม

จุดประสงค์

เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้ประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งและปัญหาน้ำท่วม

ลักษณะงานและวิธีการดำเนินงาน

1) ปัญหาภัยแล้ง นกส.สนภ.3.นทพ. จะปฏิบัติงานพัฒนาแหล่งน้ำ โดยการขุดสระเก็บน้ำ สร้างฝายน้ำล้น พัฒนาแหล่งน้ำเดิมและติดตั้งถังเก็บน้ำประจำหมู่บ้าน รวมทั้งแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้ากรณีสถานการณ์ภัยแล้งก้าวเข้าสู่ภาวะวิกฤติ โดยการจัดรถบรรทุกน้ำเข้าไปแจกจ่ายให้ถึงมือประชาชนในพื้นที่

2) ปัญหาน้ำท่วม นกส.สนภ.3.นทพ. จะปฏิบัติงานโดยการแจ้งเตือนภัยผ่านสื่อทุกชนิดเมื่อมีฝนตกหนักติดต่อกันและระดับน้ำในลำน้ำสูงขึ้น ช่วยอพยพประชาชนออกจากพื้นที่เสี่ยงภัย และขนย้ายสิ่งของไปยังสถานที่ปลอดภัย รวมทั้งแจกจ่ายสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิต พร้อมจัดชุดแพทย์เคลื่อนที่ออกไปดูแลผู้ประสบภัย และทำการฟื้นฟูสภาพความเสียหายให้กลับคืนเป็นปกติดังเดิม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

นทส.สนภ.3.นทพ. สามารถเตรียมการ ป้องกันและให้ความช่วยเหลือ เพื่อลด ความสูญเสียอันจะเกิดขึ้นแก่ประชาชน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุภาลักษณ์ (2540) ได้ศึกษาถึงความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศแบบมีสัญญาผูกพันในจังหวัดลำปาง พบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจในเรื่องราคา มากที่สุดต่อโครงการส่งเสริมปลูกมะเขือเทศแบบมีสัญญาผูกพันในด้านของตลาด เพราะว่าการปลูก มะเขือเทศส่งโรงงาน สามารถมีตลาดและราคาที่แน่นอนเพราะบริษัทที่ส่งเสริมจะรับซื้อผลผลิตคืนแน่นอน

เดโชพล (2541) ศึกษาถึงความคาดหวังของเกษตรกรจากการส่งเสริมการเกษตรของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึก อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เกษตรกรที่ให้ข้อมูลที่รับการส่งเสริมการเกษตรของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึกมีความต้องการความสำเร็จในงานอยู่ในระดับมาก มีความพึงพอใจในด้านการส่งเสริมอาชีพและด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึกอยู่ในระดับมาก และความพึงพอใจในด้านราคาการจำหน่ายผลผลิตอยู่ในระดับปานกลาง จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่าระดับการศึกษา เผ่าพันธุ์ ความต้องการสำเร็จในงาน และความพึงพอใจในงานมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ณรงค์ (2541) ศึกษาถึงความต้องการของเกษตรกรในการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นวิชาชีพเกษตรกรรมในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลพบุรี พบว่าเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกมีความต้องการให้วิทยาลัยเปิดสอนตามความสนใจและต้องการ โดยเรียงจากมากไปหาน้อย สาขาพืชศาสตร์ ได้แก่ การใช้ยาปราบศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยเคมี การปลูกผัก การขยายพันธุ์พืช สาขาสัตวศาสตร์ ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ปีก โรคและการสุขภาพสัตว์ อาหารและการให้อาหาร สัตว์ การเลี้ยงสัตว์ใหญ่ สาขาช่างเกษตร ได้แก่ การซ่อมบำรุงเครื่องยนต์เพื่อการเกษตร

ว่าที่ร้อยตรีหญิง นพวรรณ (2543) ได้ศึกษาความต้องการฝึกอบรมหลักสูตรเกษตรกรรมระยะสั้นของทหารผ่านศึกในจังหวัดน่าน พบว่า ทหารผ่านศึกที่ทำการศึกษามีความต้องการฝึกอบรมหลักสูตร การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การเพาะเห็ด การปลูกผักปลอดสารพิษ การซ่อมบำรุงเครื่องไถนาเดินตาม และการวิเคราะห์สูตรอาหารสัตว์ ปัญหาที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของทหารผ่านศึก ได้แก่ ภัยธรรมชาติ ขาดปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ขาดสินเชื่อเพื่อการเกษตร ราคาผลผลิตต่ำ และระบบการชลประทานไม่ดี

โกมล (2543) ศึกษาถึงกระบวนการดำเนินงานในการส่งเสริมการเกษตรขององค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การพัฒนากระบวนการดำเนินงานในการส่งเสริมการเกษตรของ อบต. ได้ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มอาชีพระดับหมู่บ้านและมีการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรระดับตำบลขึ้น ซึ่งเป็นกลไกในการจัดการปัญหาเกษตรร่วมกับ อบต. กลไกดังกล่าวมีโครงสร้างและคณะกรรมการที่ชัดเจน มีกฎระเบียบและมีกิจกรรมร่วมกัน และที่สำคัญ อบต. มีการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรและมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการเกษตรให้กับเครือข่ายเกษตรกรจำนวนหนึ่ง นอกจากนี้เกษตรกรที่ร่วมวิจัยยังมีความตื่นตัวในการรับข้อมูลข่าวสารจากภายนอกและการเรียนรู้ด้านอาชีพร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

พุกษ์ และคณะ (2543) ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาระบบเกษตรยั่งยืน โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าวโดยใช้ปุ๋ยพืชสด กับเกษตรกร 50 ราย ผลปรากฏว่าเกษตรกรในพื้นที่ได้เรียนรู้วิธีการบำรุงดินก่อนการปลูกข้าว แต่ผลการทดสอบประสิทธิภาพการใช้ปุ๋ยพืชสดเป็นปุ๋ยพืชสดบำรุงดินได้ผลลัพท์ที่หลากหลาย น้ำหนักแห้งชีวมวล ปุ๋ยพืชสด 80 มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยส่วนใหญ่พอใจกับการฟื้นฟูดิน และมีการยืนยันจะใช้ปุ๋ยพืชสดต่อถ้าโครงการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ ดังนั้นการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างมีส่วนร่วม การยอมรับของเกษตรกรจะช่วยเร่งให้การใช้ปุ๋ยพืชสดเพื่อปรับปรุงผลผลิตของข้าวรวดเร็วขึ้น

ประหยัด และคณะ (2543) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการที่ทำให้กลุ่มแปรรูปผลผลิตเกษตรภาคเหนือประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่า ภายใต้อำนาจความสำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีรูปแบบการรวมกิจกรรมนั้น ปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความสำเร็จคือ ผู้นำที่มีตำแหน่งทางสังคม มีฐานะการเงินและความเป็นอยู่ดี มีบุคลิกลักษณะส่วนตัวเป็นคนใจเย็น มีรูปแบบการกระจายกิจกรรมตามความถนัดและความสามารถของสมาชิกกลุ่ม ส่วนกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จมีลักษณะที่เป็นกลุ่มจัดการ 3 รูปแบบ คือ รูปแบบรู้ รวบ รวบ เป็นการจัดการที่ประธานกลุ่มทุกเรื่องรูปแบบโดยที่ปรึกษา จะมีที่ปรึกษากลุ่มเป็นผู้บริหารจัดการ และรูปแบบโดยประสานกับที่ปรึกษาที่มีการมอบหมายงานระหว่างกันมากกว่าการเห็นความสำคัญของสมาชิกกลุ่ม

พรทิพย์ และคณะ (2547) ได้ศึกษาการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เป็นการศึกษาองค์ประกอบในกระบวนการสื่อสารของเกษตรทฤษฎีใหม่ ในประเด็นเรื่องการเปิดรับข่าวสารการแสวงหาข่าวสาร การวิเคราะห์เนื้อหา สื่อ การรับรู้ การตีความและการเข้าใจในความหมาย เครือข่ายและรูปแบบการสื่อสาร ผลการศึกษากระบวนการสื่อสารของเกษตรกรเพื่อก่อให้เกิดการยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ พบว่าองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นผู้สื่อสารที่มีความน่าเชื่อถือสูงสุด ทำให้มี 3 ขั้นตอนที่สำคัญเท่านั้น คือ ขั้นรับรู้ โน้มน้าว และยอมรับ ขั้นลงมือปฏิบัติและแสวงหาความรู้ และยืนยันยืนยันโดยสื่อ

ที่เข้ามามีบทบาทมากที่สุดคือสื่อมวลชน และสื่อบุคคล และผลการวิจัยยังสรุปได้ว่าสื่อที่เหมาะสมที่สุดกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่คือ สื่อผสม ระหว่างสื่อบุคคลกับสื่ออื่นๆ คือ คู่มือการอบรม การสาธิต สื่อวีดิโอ เป็นต้น

เอกชัย และคณะ (2547) ได้ศึกษาต้นแบบระบบส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วยระบบการทำงานในพื้นที่ และระบบสนับสนุนการทำงานในพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ โดยมีศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเป็นกลไกขับเคลื่อนการดำเนินงานในระดับพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า ระบบการทำงานในพื้นที่ซึ่งใช้ศูนย์บริการฯ เป็นกลไกขับเคลื่อน ประกอบด้วยการทำงานและการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน รัฐ เอกชนแบบบูรณาการ จากการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน โดยใช้เวทีตำบล 5 เวที ร่วมกับการศึกษาดูงาน ส่งผลให้การคัดเลือกคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลเป็นตัวแทนของชุมชนอย่างแท้จริง คณะกรรมการฯ เข้าใจบทบาทของตนเองมากขึ้น รู้จักคิดบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง รวมทั้งปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิธีการทำงานจากบทบาทผู้ชี้นำเป็นผู้ประสานงาน สนับสนุน บริการ และอำนวยความสะดวกแก่ชุมชนเพื่อการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ได้ดำเนินไปด้วยดีและส่งผลให้เกษตรกรมีความเชื่อถือศรัทธามากยิ่งขึ้น

สหัสสมัย (2547) ศึกษาความต้องการในการประกอบอาชีพบนที่สูงและพื้นราบของเยาวชนในพื้นที่โครงการหลวง ในพื้นที่โครงการหลวง 36 ศูนย์ ใช้กลุ่มตัวอย่างศูนย์ละ 30 คน ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะประกอบอาชีพในพื้นที่ราบ โดยให้เหตุผลว่า ในพื้นที่ราบมีรายได้ที่ดีกว่าในที่สูง และต้องการประกอบอาชีพ รับราชการ งานช่าง งานฝีมือ และงานรับจ้าง แรงงาน ตามลำดับ ส่วนเยาวชนที่มีความต้องการที่จะประกอบอาชีพบนที่สูง มีความต้องการที่จะประกอบอาชีพปลูกผัก ปลูกไม้ผล และเลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่เยาวชนในพื้นที่โครงการหลวงประสบอยู่ ได้แก่ มาตรฐานของการศึกษา การคมนาคม การส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน ที่ดินทำกินไม่เพียงพอ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนไม่ดีเท่าที่ควร จึงได้เสนอแนะว่า รัฐควรมีการส่งเสริมหลายๆ ด้าน เช่น การจัดการฝึกอบรมอาชีพ ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา การคมนาคม และการสาธารณสุข เพื่อที่จะสามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนที่อยู่บริเวณพื้นที่โครงการหลวงให้ดีขึ้น